

ADVIES

VLAAMS IMPLEMENTATIEPLAN VOOR EDUCATIE
VOOR DUURZAME ONTWIKKELING

Inhoud

Inleiding	1
Krachtlijnen	1
Adviestekst	3
1. Situering van het Vlaams Implementatieplan voor educatie voor duurzame ontwikkeling.....	3
2. Aanzet tot implementatieplan uitwerken tot volwaardig plan.....	4
3. Participatief proces verder ondersteunen	7
4. Concrete aanbevelingen met betrekking tot de acties	8
4.1. EDO-coördinatiecel (actie 2) en procesbegeleiders en onderzoeker (actie 3)	10
4.2. Financiële middelen (actie 5)	12
4.3. Vorming en nascholing (actie 6)	15
4.4. Stimuleren educatief materiaal (actie 7).....	16
4.5. Meer aandacht voor het middenveld, samenwerking, participatie en creativiteit	17
Bijlage 1: Engagements en beleidsintenties	19

Inleiding

De Minaraad bracht in het verleden meermaals adviezen uit over natuur- en milieueducatie (kortweg NME). Vanuit zijn bezorgdheid en opgebouwde kennis en expertise over NME, volgde de Raad de ontwikkelingen op met betrekking tot educatie voor duurzame ontwikkeling (kortweg EDO). In 2007 vroeg de Minaraad samen met de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) aandacht voor 'educatie voor duurzame ontwikkeling in het leerplichtonderwijs'. België én Vlaanderen engageerden zich immers om het VN-decennium voor duurzame ontwikkelingseducatie 2005-2014 te implementeren.

Ongeveer een jaar later, acht de Minaraad de tijd rijp dit onderwerp nogmaals onder de aandacht te brengen. De eerste fase van het VN-decennium liep immers tot en met 2007. De Belgrado-conferentie 'Environment for Europe' zette in oktober 2007 een orgelpunt achter de eerste fase en luidde fase twee in.

In voorliggend advies zal de Raad dieper ingaan op het ontwerp van Vlaams Implementatieplan EDO.

Dit advies kwam tot stand op eigen initiatief. De voorbereiding van het advies gebeurde door de strategische werkgroep NME, die tweemaal vergaderde. Tevens werd een schriftelijke procedure georganiseerd. De Minaraad keurde het advies unaniem goed op 7 april 2008.

Hubert David,
voorzitter Minaraad

Krachtlijnen

In januari 2008 werd het voorstel 'Leren voor een leefbare toekomst. Vlaams Implementatieplan voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling' overgemaakt aan de minister van Leefmilieu. De Minaraad brengt op eigen initiatief advies uit over dit voorstel tot implementatieplan EDO.

De Minaraad vindt in het document een uitgebreide analyse en inventarisatie van de beleidscontext in verband met EDO terug. Om van een volwaardig implementatieplan te spreken ontbreken echter de volgende elementen: concrete operationele doelstellingen, maatregelen, een tijdsplan per actie of per doelstelling, de aanduiding van middelen en evaluatie-instrumenten. De Raad dringt er op aan zo snel mogelijk werk te maken van een volwaardig Vlaams implementatieplan. De Minaraad vraagt hiertoe pragmatisch verder te bouwen op het voorliggende document en te starten met de uitvoering van de acties. De Minaraad stelt voor dat de dienst NME in samenwerking met meerdere departementen het voorliggende document uitwerkt tot een volwaardig plan, dat ter goedkeuring aan de Vlaamse Regering wordt voorgelegd.

De Minaraad stelt vast dat het implementatieplan de acties niet altijd even nauwkeurig definieert en bovendien niet altijd duidelijk aangeeft wie de actie concreet zal uitvoeren of aansturen. De acties zijn vaag, weinig vernieuwend en weinig ambitieus. Een aantal acties kunnen bovendien als ongewijzigd beleid geklasseerd worden. Deze acties zijn bijvoorbeeld al aangekondigd of uitgewerkt of behoren tot het normale takenpakket van de overheidsdiensten. De Minaraad vraagt deze acties te herformuleren, te versterken en te zoeken naar uitbreiding om zo tot meer ambitieuze en vernieuwende acties te komen, die in een implementatieplan thuishoren. De Minaraad formuleert in het advies een aantal aanzetten hiertoe, maar gaat verder niet in op deze acties. Wel wil de Raad een aantal suggesties en opmerkingen formuleren over de meest relevante (andere) acties.

De Minaraad vraagt de EDO-coördinatieceel organisch of stapsgewijs te laten groeien. De kern van deze coördinatieceel is immers al aanwezig. Gaandeweg zal duidelijker worden hoeveel medewerkers van welke departementen, gedurende welke periode en voor welke opdrachten, ruimte moeten krijgen om mee te werken bij de EDO-coördinatieceel. De Minaraad denkt hierbij niet in termen van 'detachering', maar vraagt dat – afhankelijk van de behoefte – personeelsleden tijd en ruimte krijgen binnen hun takenpakket om mee te werken aan en in de EDO-coördinatieceel. De Raad hoopt dat men niet zal wachten tot de kern van de coördinatieceel versterkt is, vooraleer de acties uitgevoerd zullen worden.

De Minaraad wijst erop dat de taakstelling van de procesbegeleiders en van de wetenschappelijke onderzoeker niet duidelijk is en in grote mate kan overlappen met de inhoudelijke taakstelling van de EDO-coördinatieceel. De Raad meent dat eerst en vooral de taakstelling voor deze procesbegeleiders en wetenschappelijke onderzoeker gedefinieerd moet worden en stelt voor dit te doen in termen van 'processen die op gang moeten getrokken worden'.

De Minaraad pleitte ervoor om voldoende budget, middelen en mensen te voorzien om de EDO-werking te ondersteunen op het vlak van coördinatie, onderzoek en

communicatie. Het verzekeren van voldoende middelen is een allereerste voorwaarde voor welslagen, volgens de UNECE-strategie. De Minaraad ziet, net zoals het implementatieplan, mogelijkheden om EDO in bestaande projectenfondsen te verankeren. De Raad ziet hiertoe twee mogelijkheden: EDO inschrijven in de beoordelingscriteria van een aantal bestaande projectenfondsen of werken via een bonussysteem. De Minaraad vult verder aan dat samenwerking in functie van EDO bevorderd kan worden door dit als dwingende voorwaarde in te schrijven in de beoordelingscriteria. De Raad ziet kansen voor EDO door te werken met 'samengevoegde' projecten en ook moet nagedacht worden over hoe 'continuïteit' verzekerd kan worden.

Op het vlak van vorming en nascholing doet de Raad een aantal concrete voorstellen om de acties uit het implementatieplan te concretiseren en vraagt de Raad meer aandacht voor het informeel en niet-formeel leren.

Met betrekking tot educatief materiaal stelt de Raad voor een EDO-databank te ontwikkelen. Bovendien moet in een tweede fase het gebruik van het materiaal gepromoot worden door bijvoorbeeld een symposium te organiseren of door thematische trainingssessies te organiseren.

In een laatste deel vraagt de Minaraad het middenveld en partners effectief te betrekken bij het opstellen en het uitvoeren van het plan door een volwaardig participatief proces op te starten. De Raad hoopt dat wervend omgegaan zal worden met het implementatieplan en stelt voor om het plan voor te leggen aan diverse (thematische) fora.

1. Situering van het Vlaams Implementatieplan voor educatie voor duurzame ontwikkeling

[1] **Vlaams Implementatieplan EDO voor uitwerking van het VN-decennium.** Tijdens de 57ste zitting in december 2002 aanvaardden de VN resolutie 57/254 die het decennium 2005-2014 uitroept tot 'Decennium voor Duurzame Ontwikkelseducatie'. De UNESCO werd belast met de uitvoering en concretisering van dit decennium. De UNECE stelde een 'Regionale Strategie voor educatie voor duurzame ontwikkeling' op die door de verschillende lidstaten op regionaal niveau verder uitgewerkt moet worden. Deze strategie bevat ook een implementatieraamwerk waarin een fasering aangereikt wordt:

- Fase I tegen 2007: acties inventariseren, prioriteiten bepalen, onderzoek naar indicatoren, leemtes en hindernissen opsporen enz.
- Fase II tegen 2010: de eigenlijke implementatie
- Fase III tegen 2015 en later: de resultaten zouden zichtbaar moeten worden.

[2] **Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling en decreet Duurzame Ontwikkeling als kapstok.** De Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling (VSDO) duidt 12 operationele, transversale projecten aan die telkens geconcretiseerd zullen worden in een projectfiche. 'Educatie voor Duurzame Ontwikkeling' is zo'n transversaal project. De (ontwerp)projectfiche¹ duidt de Vlaamse minister van Leefmilieu en de Vlaamse minister van Onderwijs & Vorming aan als projectverantwoordelijken. Het (ontwerp)decreet ter bevordering van duurzame ontwikkeling schrijft voor dat telkens bij de start van een nieuwe legislatuur, een nieuwe of bijgewerkte / geactualiseerde Vlaamse Strategie voor duurzame ontwikkeling zal goedgekeurd worden. Dit dient te gebeuren op basis van een evaluatie van de vorige VSDO. De (ontwerp)EDO-fiche concretiseert het engagement van Vlaanderen voor het VN-decennium.

[3] **Taak voor EDO-overlegplatform en dienst NME.** Het EDO-overlegplatform kreeg in december 2005 het mandaat van de minister van Leefmilieu én van de minister-president, onder andere bevoegd voor duurzame ontwikkeling, om de uitwerking van een Vlaams Implementatieplan voor EDO te trekken.² De dienst NME van het Departement Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE) staat in voor de ondersteuning van het overlegplatform vanuit de administratie.

¹ (Ontwerp)projectfiche EDO (versie d.d. maart 2006).

² Zie verslag EDO-overlegplatform van 15 juni 2006.

[4] **Timing.** In januari 2008 werd een voorstel 'Leren voor een Leefbare Toekomst. Vlaams Implementatieplan voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling' overgemaakt aan de minister van Leefmilieu.³ Dit voorstel werd uitgewerkt door de dienst NME en afgetoetst met het EDO-overlegplatform. De minister van Leefmilieu verduidelijkte in haar beleidsbrief 2007-2008 dat de Vlaamse Regering het Vlaams Implementatieplan EDO zal goedkeuren en in dat kader zal starten met de eerste EDO-maatregelen en –acties. Dit vermeldt ze onder het punt 'Beleidinvinging begrotingsjaar 2008', een duidelijke timing dus.

2. Aanzet tot implementatieplan uitwerken tot volwaardig plan

[5] **Analyse en inventarisatieoefening, geen implementatieplan.** De Minaraad vindt in het voorstel van implementatieplan een uitgebreide analyse terug van de beleidscontext in verband met EDO. Ook wordt een uitgebreide inventaris gemaakt hoe de zes doelstellingen uit de UNECE-strategie in Vlaanderen kunnen ingevuld worden en welke knelpunten en potenties hierbij spelen. Het voorstel van implementatieplan wordt grotendeels opgebouwd en gestructureerd aan de hand van de UNECE-doelstellingen.⁴ De Minaraad vindt deze inventaris van de beleidscontext en de analyse van knelpunten en potenties een waardevolle eerste stap voor de vertaling van de UNECE-doelstellingen naar de Vlaamse situatie. Om van een volwaardig implementatieplan te kunnen spreken ontbreken echter een aantal concrete elementen. De UNECE-strategie schrijft immers voor dat implementatieplannen doelen, activiteiten, maatregelen, een voorlopig tijdspad, middelen voor implementatie en evaluatie-instrumenten moeten omvatten.⁵ De volgende elementen ontbreken volgens de Raad in het voorstel van implementatieplan: concrete operationele doelstellingen, maatregelen, een tijdspad per actie of per doelstelling, de aanduiding van de middelen en

³ De tekst hanteert hierna kortweg het 'EDO-implementatieplan'. Hiermee wordt telkens het volgende document bedoeld: 'Leren voor een leefbare toekomst. Vlaams Implementatieplan voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling. Voorstel d.d. 04/01/2008'.

⁴ UNECE - Strategie voor educatie voor duurzame ontwikkeling (zie: <http://www.unece.org/env/esd/Strategy&Framework.htm>):

"6. De doelstelling van deze strategie bestaat erin UNECE-lidstaten aan te moedigen om EDO te ontwikkelen en op te nemen in hun formele onderwijssystemen, in alle relevante vakken en in niet-formeel en informeel onderwijs. Dit zal mensen uitrusten met kennis en vaardigheden m.b.t. duurzame ontwikkeling. Zij zullen competentier en zelfverzekerder worden en hun kansen om te handelen voor een gezond en productief leven in harmonie met de natuur en met zorg voor sociale waarden, gendergelijkheid en culturele diversiteit, verhogen."

"7. De objectieven van deze strategie, die zullen bijdragen om de doelstelling te realiseren zijn: (a) verzekeren dat de beleids-, de regelgevings- en werkingskaders EDO ondersteunen; (b) duurzame ontwikkeling bevorderen via formeel, niet-formeel en informeel leren; (c) leraars en educatoren uitrusten met competenties om duurzame ontwikkeling op te nemen in hun onderwijs- en educatieve activiteiten; (d) verzekeren dat aangepaste hulpmiddelen en materialen voor EDO beschikbaar zijn; (e) onderzoek over en ontwikkeling van EDO bevorderen; (f) de samenwerking rond EDO op alle niveaus binnen de UNECE regio versterken."

⁵ Cf. UNECE-strategie, nummer 49.

evaluatie-instrumenten. Deel III van het implementatieplan formuleert wel 7 acties om EDO meer ingang te laten vinden in het formele, niet-formele en informele leren in Vlaanderen. Deze acties blijven echter te vaag. Om van een implementatieplan te kunnen spreken moet immers per actie duidelijk aangegeven worden wie deze actie uitvoert, welke financiële middelen hiervoor aangesproken worden en wanneer de uitvoering aanvangt (en eindigt), enz. (zie ook [12] tot [29] voor een meer gedetailleerde beschrijving van de aanbevelingen met betrekking tot de acties).

- [6] **Dringend volwaardig plan nodig.** Voorliggend voorstel is volgens de Minaraad dan ook geen Vlaams Implementatieplan EDO. De Minaraad vraagt zo snel mogelijk werk te maken van een volwaardig Vlaams Implementatieplan EDO. De Minaraad betreurt dat de vooropgestelde timing niet gehaald werd. De (ontwerp)EDO-fiche schreef immers in de kortetermijndoelstelling in dat het Vlaams implementatieplan tegen april 2007 uitgetekend moest zijn.⁶ Een jaar later dan voorzien, in april 2008, moet de Minaraad vaststellen dat het voorstel van implementatieplan niet voldoet aan de voorwaarden voor een volwaardig implementatieplan. Bovendien wijst de Minaraad erop dat ondertussen fase II van de UNECE-strategie (2007-2010), namelijk de concrete implementatie van het VN-decennium, ingezet is. Vanaf 2010 zouden de eerste resultaten van de implementatie 'zichtbaar' moeten worden. De uitvoering van het implementatieplan zou bijgevolg al gestart moeten zijn.
- [7] **Pragmatisch verder bouwen op voorliggende tekst en starten met de implementatie.** De Minaraad vraagt verder te bouwen op de bestaande tekst en de ontbrekende elementen zo snel mogelijk toe te voegen. In alinea '4 concrete aanbevelingen met betrekking tot de acties' geeft de Minaraad enkele concrete suggesties voor de verdere uitwerking van de acties. Het belangrijkste is om snel over een implementatieplan te beschikken en te kunnen starten met de uitvoering van de acties, zodat tegen 2010 resultaten van de implementatie voorgelegd kunnen worden. Een verdere vertraging op het proces is niet wenselijk. Het implementatieplan kan in de loop van de jaren nog steeds bijgestuurd of verder verfijnd worden.
- [8] **Dienst NME in samenwerking met overige departementen houden de pen.** Binnen de Vlaamse overheid kreeg de dienst NME het mandaat om het EDO-implementatieplan uit te werken. Het EDO-overlegplatform fungeerde hierbij als klankbord. De Minaraad stelt voor dat de dienst NME het implementatieplan (snel) verder uitwerkt, in overleg met het EDO-overlegplatform, omdat zij reeds een stevige aanzet hebben geleverd en het mandaat kregen (zie [3]). Maar de Raad vraagt bovendien een insteek vanuit meerdere departementen en samenwerking met deze departementen om het implementatieplan tot een volwaardig plan uit te werken.⁷ De UNECE-

⁶ De ontwerp-fiche EDO in het kader van de Vlaamse Strategie voor duurzame ontwikkeling stelt als eerste kortetermijndoelstelling: 'de uittekening van het Vlaamse luik van het Implementatieplan voor Educatie voor DO (2005-2014) tegen april 2007, volgens de principes van de regionale UNECE-strategie in uitvoering van het VN-decennium, gefaseerd in de tijd en gedragen door het EDO-overlegplatform met een adequate vertegenwoordiging van alle relevante actoren omtrent EDO.

⁷ Dit kan door een taskforce op te richten waarin de dienst NME, het redactiecomité (zie [11]) en

strategie somt bovendien duidelijk de belangrijkste departementen op: "De samenwerking, gedeelde verantwoordelijkheid en leiderschap van alle relevante staatsorganen moeten als een belangrijk mechanisme voor goed bestuur worden beschouwd en moeten worden versterkt. Ministeries van Onderwijs en Leefmilieu in het bijzonder, moeten samenwerken en de leiding nemen om verdere integratie van duurzame ontwikkelingsaangelegenheden in het formele onderwijsbeleid, de programma's en de curricula op alle niveaus te starten en aan te moedigen en om de implementatie van de strategie te evalueren. Evenwel is er ook een nauwe en effectieve samenwerking met andere publieke overheden evenals met de belanghebbenden vereist, in het bijzonder met de overheden die verantwoordelijk zijn voor economie."⁸

[9] Inclusief beleid. Voor een aantal acties moet uitgemaakt worden wie de verantwoordelijkheid draagt, de actie uitvoert en financiert. De Minaraad wijst erop dat er al een aantal officiële en minder officiële engagementen genomen werden door meerdere ministers (zie tabel in bijlage 1). De Raad vraagt dat in onderling overleg tussen deze partijen duidelijke afspraken worden gemaakt over de concretisering van de acties. De Raad hoopt dat het voorstel tot Vlaams implementatieplan verder geconcretiseerd en uitgebreid wordt en ter goedkeuring voorgelegd wordt aan de Vlaamse Regering. Net zoals de Vlaamse Strategie voor duurzame ontwikkeling, moet het Vlaams Implementatieplan EDO inclusief beleid zijn, waarbij elke minister zijn / haar verantwoordelijkheid draagt. Het is dan ook belangrijk dat het EDO-implementatieplan door de voltallige Vlaamse Regering wordt goedgekeurd. Indien niet, dan vreest de Raad dat het implementatieplan dode letter zal blijven, wegens te vaag en wegens gebrek aan politieke engagementen.

[10] Operationeel project EDO in het kader van de VSDO goedkeuren. De Minaraad vraagt de operationele projecten, die gekoppeld zijn aan de Vlaamse Strategie voor duurzame ontwikkeling, effectief uit te werken. Er zijn al aanzienlijke inspanningen geleverd voor enkele projecten, zoals bijvoorbeeld 'duurzaam bouwen en wonen'. De lijst van operationele projecten (en bijhorende projectfiches) moet echter nog steeds goedgekeurd worden door de Vlaamse Regering. De Minaraad dringt erop aan om de 'ontwerpfiche EDO' te screenen op zijn actualiteit, goed te keuren en met de uitvoering te starten. Dit zal immers het engagement van de minister van Leefmilieu en de minister van Onderwijs, als trekkers van het project EDO, formaliseren.⁹ Bovendien moeten, volgens de VSDO, de concrete acties en

ambtenaren uit het EDO-overlegplatform (of overige) het implementatieplan verder uitwerken en samen de pen houden. In het EDO-overlegplatform zetelen immers vertegenwoordigers van meerdere departementen, die de ruimte hebben binnen hun takenpakket om EDO mee aan te sturen en die al bekend zijn met het implementatieplan. Zo zijn er vertegenwoordigers uit de volgende beleidsdomeinen opgenomen in het EDO-overlegplatform: Onderwijs, Landbouw & Visserij, Diensten Algemeen Regeringsbeleid, Welzijn Volksgezondheid & Gezin, Internationaal Vlaanderen, Leefmilieu, Natuur & Energie, Cultuur, Jeugd, Sport & Media, Werk & Sociale Economie.

⁸ UNECE-strategie, punt 46.

⁹ De ontwerpfiche EDO dateert van ca. begin 2006. Momenteel zouden alle fiches voor de operationele projecten gestroomlijnd worden en meer geconcretiseerd. Bovendien verwacht men dat de Vlaamse Regering (nog vóór het zomerreces 2008) een beslissing neemt over deze operationele projecten. Vervolgens kan met de uitvoering gestart worden.

maatregelen uit de operationele projecten in een tijdspanne van 4 à 5 jaar gerealiseerd worden, wat (deels) aansluit bij de vooropgestelde fasering uit de UNECE-strategie.

Bovendien herhaalt de Minaraad zijn vraag om ervoor te zorgen dat EDO in alle operationele projecten aan bod komt, waar dit nodig is.¹⁰ De Minaraad ziet hierin een taak voor de EDO-coördinatieceel¹¹ in samenwerking met de coördinatieceel Duurzame Ontwikkeling (zie [14] en [17]). Er zijn bij het operationeel project 'duurzaam bouwen en wonen' bijvoorbeeld al inspanningen geleverd inzake een behoefteformulering omtrent EDO-gerichte educatie voor duurzaam bouwen en wonen. Uit het gevoerde studiewerk kan een aantal zeer concrete maatregelen en acties voor EDO gedestilleerd en uitgevoerd worden vanuit de invalshoek 'duurzaam bouwen en wonen'. De Minaraad wijst erop dat gelijkaardige oefeningen ook gedaan kunnen worden voor de overige operationele projecten.

3. Participatief proces verder ondersteunen

[11] Participatief proces. De Raad stelt vast dat getracht werd om het implementatieplan participatief uit te werken, een richtlijn die de UNECE-strategie voorstelt. Hierna volgt kort een schets van het voorbereidingsproces van het Vlaams implementatieplan:

- In de voorbereidingsfase werd een workshop georganiseerd tijdens het EDO-overlegplatform. Informatie uit deze workshop werd meegenomen bij de opmaak van het implementatieplan. Ook informatie uit de adviezen van Minaraad en van Vlor werd meegenomen.
- De tekst voor het implementatieplan werd opgevolgd door een redactiecomité, samengesteld uit leden van het EDO-overlegplatform. Dit redactiecomité kwam eenmaal bijeen. Het belangrijkste onderdeel, namelijk 'deel III planning en budget', was toen nog niet uitgewerkt. Het redactiecomité kon dit onderdeel bijgevolg niet beoordelen.
- Het EDO-overlegplatform besprak (op 12 december 2007) eenmaal het voorstel tot implementatieplan. Een groot deel van de opmerkingen werd meegenomen. De acties werden echter slechts gedeeltelijk geconcretiseerd.
- Begin januari '08 werd het voorstel overhandigd aan de minister.

De Minaraad apprecieert deze aanzet tot participatieve werkwijze. De Minaraad vraagt om de dynamiek die ontstaan is in het EDO-overlegplatform niet te laten verloren gaan maar verder te ondersteunen. Het EDO-overlegplatform lijkt de aangewezen entiteit om als klankbord te (blijven) fungeren voor het concretiseren van het EDO-implementatieplan (en de EDO-fiche) en heeft hiertoe zijn bereidheid gecommuniceerd.¹²

Maar de Minaraad vraagt bijkomende en blijvende aandacht voor het

¹⁰ Zie Vlor, Minaraad, gezamenlijk advies. 22 maart 2007.

¹¹ De EDO-coördinatieceel wordt als actie genoemd in het Vlaams Implementatieplan EDO (zie ook [13] tot [15]).

¹² Zie pagina 41 van het voorstel tot implementatieplan.

procesmatige aspect en voor het participatieve karakter. De Minaraad meent dat voor de uitwerking van het implementatieplan en de implementatie ervan overige kanalen aangesproken moeten worden, om tot een volwaardig participatief proces te komen (zie ook [8], [13], [27] tot [29]).

4. Concrete aanbevelingen met betrekking tot de acties

[12] Vage, weinig vernieuwende en weinig ambitieuze acties. Deel III van het implementatieplan formuleert 7 acties, waarbij telkens een strategische en een aantal operationele doelstellingen vermeld worden. Daarnaast geeft het implementatieplan een aanzet welke actoren en/of samenwerkingsverbanden betrokken moeten worden bij de uitvoering. Bij sommige acties worden financiële randvoorwaarden en een startdatum voorgesteld.

De Minaraad stelt echter vast dat het implementatieplan de acties niet altijd even nauwkeurig definieert en bovendien niet altijd duidelijk aangeeft wie de actie concreet zal uitvoeren of aansturen. In het implementatieplan wordt ook al verwezen naar deze tekortkoming.¹³ Ook zullen een aantal acties meer (budgettaire) inspanningen vergen dan andere. Daarnaast kunnen sommige acties geklasseerd worden als 'ongewijzigd beleid' of zijn het helemaal geen acties. Deze acties zijn bijvoorbeeld al aangekondigd in een beleidsbrief¹⁴ of ander beleidsdocument, zijn reeds uitgewerkt of behoren tot het normale takenpakket van de overheidsdiensten. De Minaraad vraagt de acties te herformuleren, te versterken en te zoeken naar uitbreiding om zo tot meer ambitieuze (en vernieuwende) acties te komen, die in een implementatieplan thuishoren. In een nieuw plan horen nieuwe acties thuis. (In onderstaande tabel wordt een aanzet gegeven tot het concretiseren van enkele acties die als ongewijzigd beleid geklasseerd kunnen worden). Het advies gaat hierna niet verder in op dit 'ongewijzigd beleid'. Wel geeft de Minaraad een aantal suggesties en opmerkingen op hoofdlijnen over de meest relevante acties.

¹³ Implementatieplan, p 41: "Zoals in de inleiding al werd aangegeven, is dit implementatieplan tot stand gekomen via een proces waarbij zoveel mogelijk belanghebbenden betrokken werden. Dit gebeurde in nauwe samenwerking met het EDO-overlegplatform. De acties die op de volgende bladzijden worden beschreven, geven de grote lijnen weer van een aantal initiatieven dat volgens het platform moet worden genomen om de implementatie van EDO in Vlaanderen te bevorderen. De leden van het overlegplatform zijn zich ten volle bewust van het feit dat deze acties vragen om een verdere operationalisering. Het is ook hun uitdrukkelijke bedoeling om in de nabije toekomst – na een principiële goedkeuring van het ontwerp van implementatieplan door de politieke verantwoordelijken – een bijdrage te blijven leveren aan de verdere uitwerking van de acties."

¹⁴ Actie 1.1. Mandatering EDO-overlegplatform wordt aangekondigd in de Beleidsbrief 2007-2008 van minister Crevits. Eventueel kan hier meteen Actie 1.3. Optimalisering samenstelling EDO-overlegplatform aan gekoppeld worden.

Actie 4.2. Eindtermen en ontwikkelingsdoelen screenen en actualiseren wordt aangekondigd in de beleidsbrief van minister Vandenbroucke.

Aan de financiële randvoorwaarden voor Actie 1. EDO-overlegplatform, is al voldaan (2VTE en werkingskosten).

ongewijzigd beleid	Reden / uitleg	Hoe acties versterken / uitbreiden ? (niet-limitatieve lijst met suggesties)
<p>1.1 EDO-overlegplatform wordt officieel gemandateerd als coördinerend orgaan voor implementatie.</p> <p>1.2 Expertise EDO-overlegplatform wordt benut bij verdere operationalisering.</p> <p>1.3 Samenstelling EDO-overlegplatform geoptimaliseerd.</p>	<p>Wordt reeds aangekondigd in de Beleidsbrief Duurzame Ontwikkeling 2007-2008.</p> <p>Zie punt [11]: de bereidheid is reeds aanwezig.</p> <p>Er zijn al stappen gezet om de samenstelling te optimaliseren. Dit blijft een continu aandachtspunt, bij de officiële mandatering kan hiermee onmiddellijk rekening gehouden worden.</p>	<p>Optimaliseren zal verbreding betekenen. Neem het honingraatconcept van het NME-platform als model. (Zie Minaraad, advies van 3 juni 2004. Afl. 2004/23).</p>
<p>4. EDO stimuleren in juridische instrumenten.</p> <p>4.1 EDO krijgt op lange termijn een plaats in toekomstige VSDO's.</p> <p>4.2 EDO in eindtermen en ontwikkelingsdoelen.</p> <p>4.3 EDO in beroepsprofielen.</p>	<p>Dit vergt een juridische aanpassing van een aantal opgesomde beleidsdocumenten. Een aantal processen om hieraan tegemoet te komen werd reeds gestart:</p> <p>EDO is project in huidige VSDO. Na evaluatie zullen de nieuwe VSDO's opgesteld worden, rekening houdend met de resultaten van de evaluatie. Dit zou er automatisch toe leiden dat EDO, indien noodzakelijk, bij toekomstige VSDO's meegenomen wordt.</p> <p>Brief van minister Vandenbroucke (12 december 2007) stelt dat studie gestart is naar eindtermen en ontwikkelingsdoelen. Resultaten worden meegenomen in de brochure.</p> <p>Onderzoek naar integratie in beroepsprofielen voor houtbewerking is afgerond. De studie dient enkel vertaald te worden in concrete acties.</p>	<p>Volg systematisch vanuit de EDO-coördinatieceel wetswijzigingen op en stuur tijdig aan op aanpassingen in functie van EDO, vanaf de voorbereidingsfase van de juridische aanpassingen. Neem proactief contact op met de relevante departementen en bereid teksten voor over hoe de aanpassing ingevoegd kan worden.</p> <p>In het landbouwonderwijs lopen meerdere processen / onderzoeken naar de inhoud van de opleiding. Hieraan kan gemakkelijk een screening van eindtermen en ontwikkelingsdoelen in functie van EDO gekoppeld worden.</p> <p>Voer de acties m.b.t. houtbewerking uit. Screen dit onderzoek en zoek hoe de resultaten vertaald kunnen worden naar andere beroepsprofielen, start de coördinatie voor onderzoek naar andere beroepsprofielen.</p>

4.5 EDO richtinggevend kader voor jeugdbeleidsplannen.	Geen actie, maar een 'reflex'.	Reik een leidraad aan hoe je met EDO in sociaal-cultureel volwassenenwerk of jeugdbeleidsplannen kan omgaan, hoe je EDO op verschillende wijze in deze beleidsplannen kan inlassen, wat de essentiële aanknopingspunten zijn enz.
4.6 EDO bevordert via beleidsplannen van sociaal-cultureel volwassenenwerk.	Geen actie, maar een 'reflex'.	
4.7 EDO verankerd als richtinggevend kader in visie- en beleidsnota's voor verschillende educaties.	Geen actie, maar een 'reflex'.	
6.1 EDO stimuleren in lerarenopleiding via verdere opvolging CSCT-project.	Het CSCT-project heeft al een aantal documenten en handleidingen uitgewerkt voor leerkrachten, dit is opvolging van een lopend project (zie website: http://www.csct-project.org/).	Richt studieavonden in voor leerkrachten omtrent EDO, telkens vanuit een andere thematische invalshoek. (zie ook 4.3. Vorming en Onderwijs).
6.2 EDO stimuleren door organiseren symposium n.a.v. het praktijkboek.	Het praktijkboek zal (door Coprogram) voorgesteld worden aan de scholen. Een symposium ligt in het verlengde.	Verzamel materiaal voor overige doelgroepen buiten de scholen en organiseer symposia.
7.2 Brochure met praktijkvoorbeelden stimuleert scholen om EDO op te nemen.	De brochure is (bijna) afgewerkt. Actie 7.2 en Actie 6.2 zijn zeer gelijklopend en kunnen moeilijk als twee afzonderlijke acties gedefinieerd worden.	

4.1. EDO-coördinatieceel (actie 2) en procesbegeleiders en onderzoeker (actie 3)

[13] EDO-coördinatieceel 'organisch' laten groeien. De Minaraad stelt vast dat het implementatieplan een uitgebreide taakstelling toekent aan de EDO-coördinatieceel. Het plan laat uitschijnen dat de oprichting van een EDO-coördinatieceel een sleutelement is, omdat deze cel ook een belangrijke rol speelt bij de overige acties. De Raad wijst erop dat de kern van de coördinatieceel al aanwezig is en bovendien werkzaam is rond EDO. Er staan immers twee medewerkers bij de dienst NME voltijds in voor de coördinatie en opvolging van alles wat met EDO te maken heeft. Het implementatieplan vraagt (terecht) dat de EDO-coördinatieceel versterkt en aangevuld wordt vanuit de overige beleidsdomeinen. Dit mag echter geen excuus zijn om te wachten met de uitvoering van het implementatieplan of van de acties die gecoördineerd moeten worden door deze cel. De Raad ziet de kern voor de coördinatieceel dan ook organisch of stapsgewijs uitgroeien tot een volwaardige EDO-coördinatieceel. De Minaraad benadrukt dat vanuit deze kern al veel informele contacten gelegd kunnen worden en coördinerend gewerkt kan worden. Gaandeweg zal duidelijker worden hoeveel medewerkers van welke departementen, gedurende welke periode en voor welke opdrachten, ruimte moeten krijgen om mee te werken bij de EDO-coördinatieceel. De Minaraad denkt niet in termen van 'detachering', maar vraagt wel dat - afhankelijk van de behoefte - personeelsleden uit andere overheidsdiensten

tijd en ruimte krijgen binnen hun takenpakket om mee te werken aan en in de EDO-coördinatieceel. De coördinatieceel kan bijvoorbeeld afhankelijk van de behoefte versterkt worden (om een bepaald proces tijdelijk te begeleiden).

[14] Prioriteit geven aan acties en projecten. De Minaraad vindt de EDO-coördinatieceel een waardevol element. Zoals onder [13] uitgelegd, hoopt de Minaraad dat men niet zal wachten tot de 'kern van de coördinatieceel' versterkt is, vooraleer de acties uitgevoerd zullen worden. Tegen 2010 moeten immers concrete resultaten van de implementatie zichtbaar worden. Dit vereist actie. De thema's uit de VSDO kunnen voor de 'kern van de EDO-coördinatieceel' als leidraad gelden bij het zoeken en uitwerken van concrete projecten (jaarlijks zal de coördinatieceel Duurzame Ontwikkeling een aantal thema's naar voor schuiven die verbonden zijn aan de operationele thema's). Deze thema's sluiten immers zeer goed aan bij de sleutelthema's uit de UNECE-strategie. Zo kan de 'kern van de EDO-coördinatieceel' bijvoorbeeld de resultaten van het project duurzaam bouwen en wonen screenen en de acties mee aansturen. Een volgende stap kan zijn om in overleg met het Departement Onderwijs en Vorming projecten op te zetten in functie van de vorming van onderwijsverstrekkers.

[15] Taakstelling procesbegeleiders en onderzoeker (actie 3) verduidelijken. Het implementatieplan vraagt 5 procesbegeleiders en een onderzoeker in functie van een actieonderzoek. De Minaraad wijst erop dat de concrete taakstelling voor deze procesbegeleiders niet duidelijk is en in grote mate kan overlappen met de inhoudelijke taakstelling van de EDO-coördinatieceel.

De Raad stelt voor om eerst en vooral de inhoudelijke taakstelling voor deze (5) procesbegeleiders te definiëren. De Raad suggereert om de taakstelling van de procesbegeleiders meer te definiëren in termen van 'processen die op gang moeten getrokken worden'. De Minaraad suggereert (niet-limitatief) de volgende inhoudelijke processen of strategische lijnen die moeten gestart worden:

1. Stimuleren van samenwerking tussen NGO's (bv. samenwerking tussen een NGO gericht op de noord-zuidproblematiek en een NGO gericht op natuur en milieu).
2. Stimuleren van samenwerking tussen de verschillende niveaus van de overheid, zowel verticale als horizontale samenwerking (of met andere woorden: zowel tussen het gemeentelijke, provinciale, regionale en federale niveau, als intern in en tussen de beleidsdomeinen op hetzelfde niveau).
3. Actief betrekken van het bedrijfsleven. Er bestaan reeds meerdere processen waarbij het bedrijfsleven een belangrijke rol op zich neemt.¹⁵ Deze moeten verder versterkt en ondersteund worden (zie [25] - [27] - [28] - [29]). Ook kunnen de procesbegeleiders actief op zoek gaan naar aanknopingspunten voor het bedrijfsleven. Tijdens het Portugese voorzitterschap van Europa (najaar 2007) werd prioriteit toegekend aan

¹⁵ De vakbond- en werkgeversorganisaties zetten bijvoorbeeld campagnes op touw over klimaat, duurzame mobiliteit, enz. Ook bestaan er multisector- en multi-actornetwerken (zoals bv. Kauri) die het bedrijfsleven en NGO's samenbrengen, enz. (zie ook [25]).

biodiversiteitbescherming bij bedrijfsbeslissingen. Gekoppeld aan de hoofddoelstelling van het Europese biodiversiteitbeleid, met name het biodiversiteitverlies in Europa tegen 2010 stoppen, is dit zeker een goed aanknopingspunt om samen met het bedrijfsleven EDO-gerichte initiatieven op punt te stellen.¹⁶

De Minaraad vindt het tot slot eenvoudiger om deze procesbegeleiders en de wetenschappelijke onderzoeker onder te brengen bij de EDO-coördinatieceel. De procesbegeleiders en de onderzoeker zullen eveneens kunnen ingezet worden bij de werkzaamheden van de coördinatieceel, dewelke inhoudelijk immers sterk aanleunen bij de (tot nu toe) vage omschrijving van procesbegeleiding.

4.2. Financiële middelen (actie 5)

[16] Financiële instrumenten. De Minaraad pleitte in zijn advies van 2007 (2007|13)¹⁷ om voldoende budget, middelen en mensen te voorzien om de EDO-werking te ondersteunen op het vlak van coördinatie, onderzoek en communicatie. Het verzekeren van voldoende middelen om de strategie te implementeren is een allereerste voorwaarde voor welslagen, volgens de UNECE-strategie. Ook in het gezamenlijke advies met de Vlor¹⁸ vroegen de Raden aandacht voor financiële middelen om de samenwerking aan de aanbodzijde van educatie (bv. projectenaanbod van NGO's) en langdurige samenwerking mogelijk te maken. *Actie 5. EDO stimuleren met financiële beleidsinstrumenten* vraagt onder meer om duurzame ontwikkeling te verankeren in de beoordelingscriteria van de bestaande projectenfondsen. Ook wordt een afzonderlijk EDO-projectenfonds gevraagd en vraagt men financieringsmechanismen uit te testen die de continuïteit bevorderen. Hierdoor volgt het implementatieplan in grote lijnen de aanbevelingen van de Minaraad en van Minaraad & Vlor. De Minaraad wil hierna, ter aanvulling, de aandacht vestigen op een aantal meer concrete elementen. Inspelen op bestaande kansen ([17], [19], [20]) en samenwerking ([18], [19]) zijn hierbij de rode draad.

[17] EDO verankeren in bestaande projectenfondsen. Het implementatieplan vraagt terecht om EDO te bevorderen door duurzame ontwikkeling te verankeren in de beoordelingscriteria van bestaande projectenfondsen. De Minaraad staat volledig achter deze werkwijze. Door de beoordelingscriteria (gedeeltelijk) te richten naar EDO, worden bestaande fondsen expliciet aangesproken om EDO te ondersteunen. Hierdoor wordt ingespeeld op de bestaande kansen voor EDO. Dit vergt slechts een kleine inspanning en een aangepaste werkwijze. De Minaraad ziet hierbij twee alternatieven: enerzijds kunnen de beoordelingscriteria van een aantal bestaande projectenfondsen

¹⁶ Zie o.m.: Minaraad, advies van 30 augustus 2007 over de milieuprioriteiten van het Portugese voorzitterschap van de Europese Unie, afl. 2007|30.

Zie ook voetnoot 24 van dit advies.

¹⁷ Minaraad, advies over de organisatorische en beleidsmatige inschakeling en afstemming van natuur- en milieueducatie in de beleidsontwikkelingen rond EDO. Advies op hoofdlijnen van 22 maart 2007, aflevering 2007|13.

¹⁸ Minaraad en Vlor, gezamenlijk advies over educatie voor duurzame ontwikkeling in het leerplichtonderwijs, 22 maart 2007, Minaraad afl. 2007|12, Vlor AR, AR/PCA/ADV/014.

EDO-criteria inschrijven als absolute voorwaarde voor subsidies, anderzijds kan gekozen worden voor een bonussysteem waarbij projecten die EDO-gericht zijn extra middelen krijgen. De Minaraad pleitte in 2007 al om de volgende projecten / subsidiefondsen te verbreden naar EDO: hefboomkredieten voor levenslang leren, sectorfondsen (op de werkvloer), subsidies voor bedrijfsopleidingen, enz.

De Minaraad vraagt daarnaast aandacht voor EDO bij alle projecten die gegund worden in het kader van de VSDO (DO-fonds). EDO is een van de 12 operationele projecten, maar alle operationele projecten uit de VSDO kunnen impliciet bijdragen leveren aan EDO (zie ook [10]). De Raad vraagt hiermee rekening te houden bij de volgende oproep- of projectenrondes in het kader van de VSDO.

De Minaraad leest in de criteria voor de oproep voor 2008¹⁹ een aantal aanzetten in de goede richting. Zo wordt *samenwerken* als bijkomend positief element ervaren. Dit leunt aan bij een bonussysteem. Ook wordt de toegankelijkheid van het product (bijvoorbeeld brochure, studiedag, vorming, website) als bijkomend positief element aanschouwd. De Raad wijst erop dat dit gemakkelijk verbreed kan worden naar *een bijdrage leveren aan educatie voor duurzame ontwikkeling*. Wel heeft de Raad zijn bedenkingen bij het feit dat projecten slechts 1 jaar mogen lopen. Continuïteit is blijkbaar niet voorzien.

[18] Samenwerking bevorderen via financiële instrumenten door in de toekomst 'samenwerking' in te schrijven in beoordelingscriteria. De Minaraad legt de klemtoon op samenwerking. Samenwerking tussen verschillende partners (middenveld, bedrijven, overheid) is immers essentieel voor duurzame ontwikkeling en, in het verlengde, voor educatie voor duurzame ontwikkeling. EDO vereist multilevel-, multiactor- en multisectorbeleid. Om dit te bereiken kunnen ook financiële instrumenten sturend ingezet worden. De Minaraad vraagt om in het subsidiebeleid expliciet *samenwerking in functie van EDO* centraal te stellen. Dit kan door in de toekomst in de beoordelingscriteria van (een aantal) projectenfondsen *samenwerken* als dwingende of verplichtende voorwaarde in te schrijven voor het verkrijgen van subsidies. Uiteraard moet niet elk projectenfonds geheroriënteerd worden naar EDO. Evenmin moet elk geheroriënteerd projectenfonds in zijn totaliteit worden geheroriënteerd naar EDO. Wel moeten kansen geboden worden voor EDO binnen delen van projectenfondsen, zodat nieuwe projecten hierop kunnen inspelen. Indien *samenwerken* als voorwaarde ingeschreven wordt bij het milieuprojectenfonds en bij het fonds voor duurzame ontwikkeling, zal bijvoorbeeld een project uitgewerkt kunnen worden met subsidies van beide fondsen (op voorwaarde dat bijvoorbeeld een milieuorganisatie voor dit project samenwerkt met een bedrijf - zie ook [19]). Er bestaan al projecten waarbij volop ingezet wordt op samenwerken, zoals bijvoorbeeld: de campagne 'De tijd loopt' (in functie van de millenniumdoelstellingen werken milieu-, natuur-, landbouw-, consumenten- en noord-zuidorganisaties samen), de klimaatcoalitie en de 'hier-campagne' (de klimaatcoalitie is een samenwerkingsverband tussen een 80-tal organisaties uit de milieubeweging, de noord-zuidbeweging, werknemersorganisaties, belangengroepen, enz.).

¹⁹ Subsidiegids projectsubsidies Vlaamse overheid. Duurzame Ontwikkeling. Oproep 2008. (<http://www2.vlaanderen.be/duurzameontwikkeling/subsidies.htm>)

De overheid zou dergelijke samenwerking meer en meer moeten aanmoedigen.

[19] Samenwerking bevorderen via financiële instrumenten door 'samengevoegde' budgetten. Complementair aan de aanbeveling in punt [18], kan met *samengevoegde* budgetten gewerkt worden (zie ook het Minaraadadvies, 2007|13²⁰). Financiële middelen van verschillende diensten kunnen (ad hoc) samengevoegd worden, zonder dat deze diensten er de controle op verliezen. De middelen blijven in de uitgavenbegroting toegekend aan de verschillende diensten en de diensten behouden zelf het uitvoeringsrecht. Het grote voordeel is dat budgetten samengevoegd kunnen worden, waardoor grotere projecten gestart kunnen worden. Samenwerking staat echter centraal; hierdoor worden synergie, samengevoegde kennis en expertise in de hand gewerkt. De criteria voor deze projecten moeten in samenspraak opgesteld worden en zullen het gezamenlijke doel moeten weerspiegelen. Hierdoor zullen EDO-gerichte educaties gemakkelijker kunnen ontwikkeld worden, vermits geïntegreerde projecten een bepaald thema spontaan vanuit meerdere invalshoeken zullen benaderen. De departementen blijven verantwoordelijk voor hun eigen budgetten, maar kunnen via integratieprojecten gezamenlijke projectoproepen initiëren, de gunningscriteria kunnen samen opgesteld worden, enz.²¹ De jury ter beoordeling van de projectaanvragen moet dan wel voldoende breed samengesteld worden.

[20] Gerichte financiering voor materiaalontwikkeling over beleidsdomeinen heen. Minaraad en Vlor pleitten in 2007 gezamenlijk voor een extra financiële impuls voor de financiering van materiaalontwikkeling.²² Volgens de Raden moet ook de financiering van de materiaalontwikkeling de samenwerking tussen 'onderwijs' en andere partners ondersteunen. Daarbij kan de minister van Onderwijs en Vorming op basis van projecten NGO's of andere partners, die erkend zijn door de functioneel bevoegde minister, financieren om ondersteuning, vorming, materiaal of begeleide activiteiten aan te bieden aan de scholen voor thema's waaraan hij op basis van eigen accenten bijzonder belang hecht. Andere ministers of andere overheden kunnen eveneens projecten financieren waaraan zij op basis van hun beleidskeuzes een bijzonder belang hechten. In beide gevallen moet samenwerking tussen de betrokken sectoren een van de voorwaarden zijn voor de financiering van een project.

[21] Financieringsmechanismen uittesten om continuïteit te bevorderen. Minaraad en Vlor wezen er in het verleden al op dat "*projecten die hun*

²⁰ Minaraad, advies van 22 maart 2007. De organisatorische en beleidsmatige inschakeling en afstemming van natuur- en milieueducatie in de beleidsontwikkelingen rond EDO. Advies op hoofdlijnen, 2007|13. (zie punt [19]).

²¹ Het project 'Draagvlakverbreding voor Landbouw en Milieu, geïnitieerd door de dienst NME, de VLM en ALT van 2005 is een voorbeeld van dergelijk project met 'samengevoegde budgetten'.

²² Minaraad en Vlor, gezamenlijk advies over educatie voor duurzame ontwikkeling in het leerplichtonderwijs, 22 maart 2007, Minaraad afl. 2007|12, Vlor AR, AR/PCA/ADV/014, zie punt '4. Belangrijke elementen en aandachtspunten voor het implementatieplan'.

Zie ook Vlor, 21 maart 2002, Advies over mondiale vorming, AR/PCA/ADV/016

diensten bewezen hebben voor de onderwijssector ter ondersteuning van de implementatie van EDO, de mogelijkheid moeten krijgen om te blijven doorgroeien en dat de overheid garanties moet kunnen bieden voor een langlopende financiering van deze projecten." De Minaraad staat dan ook achter de opzet van het implementatieplan om financieringsmechanismen uit te testen om de continuïteit te bevorderen. De Raad betreurt wel dat dit zo vaag blijft. De Raad stelt voor na te gaan hoe met een trapsgewijze financiering van de NGO-sector voor programma's en projecten omgegaan kan worden. De financiële ondersteuning van de sector kan herbekeken worden, in het licht van de verwachtingen en verbintenissen die tussen de overheid en de NGO-sector leven. De huidige financiële ondersteuning van de NGO-sector is weinig gedifferentieerd: een structurele financiering en een projectfinanciering. Er kan een manier gezocht worden om goede (piloot)projecten te laten doorgroeien. De overheid moet hiervoor een financiering over een langere periode verzekeren en garanties bieden dat goede, langlopende projecten met overheidssubsidies ge(co)financierd kunnen worden. Een wettelijk kader ter ondersteuning van langlopende vormen van financiering verdient aanbeveling.

4.3. Vorming en nascholing (actie 6)

[22] Educatoren als centrale schakel. De UNECE-strategie pleit ervoor leraars en educatoren uit te rusten met competenties om duurzame ontwikkeling op te nemen in hun onderwijs- en educatieve activiteiten. *Educatoren* zijn leraren, lectoren, opleiders en alle beroepsbeoefenaars met educatieve taken, evenals vrijwilligers. EDO moet dan ook doordringen in leerprogramma's op alle niveaus met inbegrip van beroepsonderwijs, opleiding van leraars en *educatoren* en voortgezette opleidingen voor professionelen en beleidsmakers. De strategie stelt dat een aangepaste initiële opleiding en nascholing van educatoren en gelegenheden om ervaringen met elkaar te delen, essentieel zijn voor het succes van EDO.

[23] Ondersteuning leerkrachten door vorming en nascholing. De Minaraad vraagt om, ter concretisering van de acties, initiatieven (vormingsessies enz.) op te starten voor leerkrachten, op maat van de vakleerkrachten. De vormingsessies kunnen bijvoorbeeld thematisch gegroepeerd worden (bv. water, energie, enz.), zodat vakleerkrachten hierdoor beter aangesproken worden. Het Departement Onderwijs en Vorming heeft hierbij een rol te spelen, maar dit is ook het geval voor de begeleidingsdiensten van de scholennetten, enz.

[24] Meer aandacht nodig voor informeel en niet-formeel leren. De voorgestelde operationele doelstellingen (of acties) richten zich teveel op de formele opleidingsmomenten. De Minaraad vindt dat meer aandacht moet uitgaan naar vrijwilligers en vormingswerkers (niet enkel in hun basisopleiding). Duurzame ontwikkeling en EDO vereisen een nieuwe vorm van samenwerking in de maatschappij. Deze trend wordt ook erkend door de overheid die steeds meer beroep doet op de inbreng van het middenveld, vrijwilligers enz. De Minaraad vraagt dan ook dat de overheid ruimte creëert voor vorming en nascholing van het middenveld en vrijwilligers en dit ook ondersteunt. (Dit kan verschillende zaken omvatten: vergaderzalen ter beschikking stellen, informatiesessies over bepaalde thema's gericht tot vrijwilligers, in de basissubsidies bij de erkenning een vaste post voorzien

voor vorming, opleiding of bijscholing van het personeel, enz.).

[25] Prioritaire doelgroepen voor EDO. Met betrekking tot prioritaire 'intermediaire groepen' verwijst de Minaraad naar zijn advies 2007|13 waarin kinderen, bedrijfsleiders (en beleidsmakers), in navolging van de UNECE-strategie als sleutelfiguren worden beschouwd. De Minaraad vraagt initiatieven te richten tot beleidsmakers en *captains of society* en denkt hierbij bijvoorbeeld aan een gelijkaardig stramien zoals voor de Vlaamse Strategie voor duurzame ontwikkeling (met werksessie enz.). Voor de sleutelfiguren *bedrijfsleiders* (en het bedrijfsleven in het verlengde hiervan), zijn meerdere initiatieven opgestart die gehanteerd kunnen worden om EDO te helpen implementeren. Zo lanceren vakbonden en werkgeversorganisaties verschillende initiatieven met betrekking tot klimaatsverandering en dergelijke, ontstaan lerende gemengde netwerken zoals 'Kauri', biedt CEVORA opleidingen en vorming aan KMO's en bedienden enz. De Minaraad ziet een taak weggelegd voor de EDO-coördinatieceel om deze initiatieven op te lijsten en te zoeken hoe EDO aan bepaalde initiatieven gekoppeld kan worden.

4.4. Stimuleren educatief materiaal (actie 7)

[26] Ontsluiten, aanbieden en stimuleren bestaand educatief materiaal door EDO-inventaris. Een kwaliteitsvol aanbod van educatief materiaal is een belangrijke impuls om EDO meer ingang te laten vinden in het formele, niet-formele en informele leren. Materiaalontwikkeling zal deels gestimuleerd worden door de financiële middelen (zie ook 4.2). Een belangrijk aandachtspunt volgens de Minaraad ligt in het ontsluiten van het aanbod aan materiaal. Ook in het gezamenlijke advies met de Vlor wezen de Raden erop dat een samenwerking tussen het formele onderwijs en andere partners een belangrijke meerwaarde heeft, vermits kennis en expertise gebundeld worden. Hierbij was (en is nog steeds) nood aan coördinatie van de aanbodzijde en een afstemming van het aanbod op de vraag. De Minaraad stelt vast dat er via projecten, via de normale werking van NGO's, via de werking van provinciale en gewestelijke NME-centra, de VMM, enz. al een grote diversiteit aan educatief materiaal aanwezig is dat onder de noemer EDO kan geplaatst worden. Het belangrijkste aandachtspunt met betrekking tot het educatief materiaal is de coördinatie van het aanbod of het creëren van een centrale databank. De Minaraad vraagt om hierbij snel en pragmatisch te werk te gaan. Op meerdere websites wordt al een opsomming van educatieve materialen en projecten gegeven.²³ De 'kern van de EDO-coördinatieceel' kan via deze gegevens en verdere zoekacties een EDO-inventaris opstellen en meteen als aanspreekpunt dienen. In een tweede fase kan de EDO-coördinatieceel het gebruik van het materiaal promoten door bijvoorbeeld een symposium met het educatief materiaal te organiseren. Ook kan de coördinatieceel het gebruik van het materiaal stimuleren door (per thema) trainingssessies te organiseren over het gebruik van het materiaal. De

²³ De volgende websites bieden bv. een overzicht aan materialen: www.greenbelgium.org, www.hierbeginthet.be, www.mvovlaanderen.be, <http://www.csct-project.org/>, www.kleurbekennen.be, enz.

Andere voorbeelden of projecten zijn: Ecocampus, project DOeN! (lerende netwerken), enz.

Mineraad stelt als eerste thematische aandachtspunt voor een trainingssessie 'biodiversiteitverlies' voor, aansluitend bij de Europese doelstellingen tegen 2010. Bovendien is over dit thema reeds veel educatief materiaal aanwezig (o.a. bij de natuur- en milieuorganisaties).

4.5. Meer aandacht voor het middenveld, samenwerking, participatie en creativiteit

[27]Aandacht voor het middenveld – van 'government' naar 'governance'.

(Deel III van) Het implementatieplan vertrekt nog teveel vanuit de denkwijze 'government'. De acties die voorgesteld worden in het implementatieplan richten zich voornamelijk op de overheid die het proces stuurt. De voorgestelde acties in het plan zijn bijvoorbeeld:

- de oprichting van een EDO-coördinatiecel bij de overheid.
- Het administratief ondersteunen van het EDO-overlegplatform en het formaliseren van het overlegplatform.
- Bij multilevel-, multiactor-, en multisectorbeleid in functie van procesbegeleiding wordt verwezen naar een samenwerkingsverband van *belanghebbenden*, maar krijgen de overheidsdiensten en de provincies een belangrijke rol.
- De juridische instrumenten richten zich tot het inschrijven van EDO in bestaande regelgeving, zodat EDO als denkkader wordt meegenomen bij de uitvoering van decreten.
- De financiële instrumenten willen EDO stimuleren via bestaande overheidsfondsen en een nieuw EDO-projectenfonds. (Hierbij wordt voorzichtig gemeld dat continuïteit via overheidsinstrumenten wordt uitgetest, maar het implementatieplan zet niet in op het samenbrengen van geld en middelen uit bedrijfsleven, overheid en middenveld).
- EDO wordt gestimuleerd in lerarenopleiding door nascholing; EDO wordt verankerd in de basisopleiding vormingswerkers; EDO wordt bevorderd door vorming en nascholing in educatieve centra van de Vlaamse overheid.

Een andere ziens- of werkwijze zou de interactie tussen de overheid, het middenveld en het bedrijfsleven als basis kunnen hebben. Men vertrekt dan vanuit het idee dat overheid, middenveld en bedrijfsleven moeten samenwerken om met duurzame ontwikkeling en met EDO om te gaan. Dit vraagt een verschuiving van de aandacht van *bestuur van publieke aangelegenheden of staatsbestuur* naar *bestuur van de aangelegenheden in (en met) een hele gemeenschap* en zou ook passen in de wensen vanuit Europa.²⁴ Door te vertrekken vanuit de rol van (het individu,) het middenveld

²⁴ Zie [15]: het Portugese voorzitterschap gaf prioriteit aan biodiversiteitsbescherming bij bedrijfsbeslissingen. In het kader van het Europese initiatief 'Business and Biodiversity' (2007), dat onder andere kadert in de Europese Strategie Biodiversiteit, zal ook Vlaanderen hier aandacht aan moeten schenken. Tijdens de High Level Conference Business and Biodiversity in Lissabon (12-13 november 2007) werd het B@B-initiatief besproken.

Zie:

- COM(2006) 216 – Mededeling van de Europese Commissie 'Het biodiversiteitverlies tegen 2010 – en daarna – tot staan brengen. De ecosysteemdiensten in stand houden in het belang van de mens. Deze mededeling omvat tevens het engagement om de privésector

en het bedrijfsleven en vanuit een nieuwe vorm van samenwerken tussen overheid, privé en middenveld zouden de volgende acties kunnen gedefinieerd worden:

- het creëren van een beleidskader dat structurele samenwerkingsverbanden tussen overheid, bedrijfsleven en middenveld tot stand brengt²⁵.
- Nieuwe gemengde netwerken tussen overheid, administratie, NGO's, bedrijfsleven, onderwijsverstrekkers, enz. waarbij overheid en NGO's kritisch samenwerken.
- Samenwerkingsverbanden tussen NGO's en bedrijfsleven om elkaars problemen te leren kennen in functie van de streefdoelen voor duurzame ontwikkeling.
- Inzetten op de capaciteitsopbouw van administraties en NGO's.
- Ondersteunende meerjarige programma's.
- Enz.

[28] Middenveld en partners effectief betrekken bij opstellen én uitvoeren plan, door volwaardig participatief proces. De Minaraad vindt dat het implementatieplan te weinig aandacht besteedt aan het procesmatige aspect. Elke actie eindigt door te stellen dat de actie een participatieve aanpak bevordert of dat de actie op een participatieve wijze tot stand zal komen. Dit wordt dan meestal verder ingevuld door te stellen dat de 'belanghebbenden via een samenwerkingsverband' zullen instaan voor de uitwerking. Op zich is dit een goede aanzet, maar een visie om dit te concretiseren ontbreekt. In [29] duidt de Minaraad hoe het voorstel tot implementatieplan gehanteerd kan worden om tot een volwaardig participatief proces te komen, met inbreng van middenveld en partners.

[29] Wervend omgaan met implementatieplan. De Minaraad vraagt de acties uit het implementatieplan verder uit te werken. Om op zeer korte termijn een meer participatief proces tot stand te brengen, stelt de Raad voor het implementatieplan voor te leggen aan verschillende fora (thematisch georganiseerd) met de concrete vraag welke acties de deelnemers wensen te ondernemen als bijdrage tot het implementatieplan. De Minaraad ziet de werkwijze hiervoor gelijklopend aan deze gehanteerd voor de Vlaamse Strategie voor duurzame ontwikkeling. Op die manier kan een heus participatief proces ontstaan. De 'kern van de EDO-coördinatiecel' (met name de administratieve ondersteuning van het overlegplatform) kan dan meteen coördinerend optreden ten aanzien van de verschillende fora en deelnemers en de juiste partners met elkaar in contact brengen.

in een partnerschap te betrekken bij het biodiversiteitsprobleem.

- <http://www.countdown2010.net/business/european-business-and-biodiversity-initiative>

²⁵ Zie ook Minaraad, advies van 22 maart 2007, advies over de organisatorische en beleidsmatige inschakeling en afstemming van natuur- en milieueducatie in de beleidsontwikkelingen rond EDO. Advies op hoofdlijnen van 22 maart 2007, aflevering 2007|13.

De klimaatconferentie is een voorbeeld dat wel degelijk kan samengewerkt worden aan de klimaatproblematiek. De overheid zou echter nog meer kunnen inzetten op het ondersteunen van deze samenwerking door hiertoe extra middelen te voorzien, door hiertoe het beleidskader te creëren om de samenwerking structureel verder te zetten, enz.

1 Bijlage 1: Engagements en beleidsintenties

Vlaams minister van Leefmilieu, Energie en Natuur	<p>Officiële engagements:</p> <p>Mandatering EDO-overlegplatform om Implementatieplan EDO uit te werken.</p> <p>Trekker (ontwerp)EDO-fiche in het kader van de Vlaamse Strategie voor duurzame ontwikkeling</p>
	<p>Beleidsintenties uit de Beleidsbrief 2007-2008 (Vlaams Parlement, 6 november 2007, stuknummer 1422)</p> <p>“In het kader van het decennium voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling (2005-2014) van de Verenigde Naties en ter uitvoering van de Strategie voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling (UNECE 2005) zal de Vlaamse Regering een EDO-implementatieplan goedkeuren en in dat kader starten met de eerste EDO-maatregelen en –acties daarvan. Het Vlaams EDO-platform wordt in 2008 officieel geïnstalleerd. Dit plan spoort samen met de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling en is opgemaakt samen met andere betrokken beleidsdomeinen en het middenveld. De belangrijkste vastgestelde lacunes m.b.t. EDO in specifieke sectoren (bv. inzake duurzaam bouwen) worden aangepakt. Een studie naar potentiële bouwers en verbouwers wordt opgestart.” (p. 15, Beleidsinvulling begrotingsjaar 2008 - 3.2.2.7 Vlaams Implementatieplan Educatie voor Duurzame Ontwikkeling (EDO) opstellen.)</p>
	<p>Overige (informele) intenties</p> <p>Tijdens de vergadering van het EDO-overlegplatform d.d. 2 oktober 2007 lichtte Prof. Kurt Deketelare, kabinetschef, het standpunt van minister Crevits toe m.b.t. EDO: “De kabinetschef stelt dat minister Crevits EDO een belangrijk thema vindt, dat ze gedurende haar verdere ambtsperiode met de nodige aandacht wil blijven opvolgen. Ook de interactie met het onderwijs en andere betrokken actoren is daarbij van belang. Bij de begrotingsopmaak voor 2008 heeft de minister alvast gezorgd voor bijkomende middelen voor het project Ecocampus. In dit project zal met instellingen van het hoger onderwijs worden samengewerkt aan duurzame ontwikkeling. De kabinetschef benadrukt dat EDO voor minister Crevits en haar kabinet een belangrijk onderwerp is waarin dan ook bijkomend geïnvesteerd zal worden.”</p> <p>Tijdens het NME-overlegplatform d.d. 7 november 2007 gaf Jean-Pierre Heirman, secretaris-generaal van het Departement LNE, in naam van minister Crevits, toelichting bij het NME-beleid in Vlaanderen. Het debat handelde ook over het EDO-beleid: “De relatie NME-EDO is zeer eenduidig: het ene mag het andere niet afzwakken, NME moet duurzame ontwikkeling versterken.(...) Normaal gezien volgt een minister het gezamenlijke advies van Minaraad en Vlor. Ter verduidelijking: mevrouw Crevits is bevoegd voor milieubeleid en ook voor educatie in het kader van milieubeleid dat raakvlakken heeft met DO. Het onderwijs is een instrument dat daar sterk toe bijdraagt, maar het begrip DO zelf valt evenmin onder de bevoegdheid van de minister van Onderwijs. DO valt onder de bevoegdheid van minister-president Peeters, een beperkte cel van 3 mensen is hiervoor verantwoordelijk. U</p>

	<p>kunt wel vragen wat de inbreng van mevrouw Crevits zal zijn, maar het implementatieplan is een document op niveau van de Vlaamse Regering waar elke minister vanuit zijn eigen bevoegdheid een bijdrage zal moeten leveren onder coördinatie van de minister-president."</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Vlaamse viceminister-president en Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming</p>	<p>Officiële engagements:</p> <p>Trekker (ontwerp)EDO-fiche in het kader van de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling.</p>
	<p>Beleidsintenties uit de Beleidsbrief 2007-2008</p> <p>"Ik sta achter het gemeenschappelijke advies van de VLOR en de Minaraad over educatie voor duurzame ontwikkeling (EDO) in het leerplichtonderwijs. Dit houdt in dat ik EDO niet als een bijkomende educatie zal beschouwen, maar als een 'regulatief idee' en dus richtinggevend voor de andere educaties zoals milieueducatie, gezondheidseducatie en opvoeden tot burgerzin. Het gemeenschappelijke advies en de implementatiestrategie van het Decennium voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling van de United Nations Economic Council for Europe (UNECE), leggen de nadruk op de lerarenopleidingen. Die kunnen toekomstige leraren competenties laten verwerven waarmee ze EDO in hun dagelijkse onderwijsactiviteiten kunnen integreren. De nieuwe basiscompetenties van de leraren bieden alvast voldoende aanknopingspunten om EDO een plaats te geven in de opleidingsprogramma's van de lerarenopleidingen.</p> <p>In afwachting van het evaluatieonderzoek van de vakoverschrijdende eindtermen laat ik de administratie onderzoeken hoe we burgerschapseducatie en andere educaties kunnen versterken. Voor burgerschapseducatie doen we dit onder meer in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting. We denken daarbij vooral aan een betere coördinatie en kwaliteit van de ondersteuning en aan een meer heldere financiering ervan." (p. 66-67, 3. Het onderwijsbeleid verbreden en verdiepen. 3.2.6 Burgerschap en duurzame ontwikkeling stimuleren.)</p>
	<p>Overige (informele) intenties</p> <p>Brief van minister Vandenbroucke d.d. 12/07/2007 aan Minaraad (en Vlor) naar aanleiding van het gezamenlijk advies over EDO in het leerplichtonderwijs. "(...) Educatie voor duurzame ontwikkeling is één van de 12 operationele projecten in het kader van de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling. De kadertekst van deze strategie is goedgekeurd, aan de meer concrete uitwerking in operationele projecten wordt momenteel gewerkt. Terecht vermeldt het advies de noodzaak aan het overkoepelend karakter van EDO. Naast het feit dat EDO wordt uitgewerkt als apart project, is het ook een 'cross-cutting issue' binnen het globale thema Duurzame Ontwikkeling. Binnen onderwerpen als 'gender' of 'duurzaam omspringen met water' is de verwijzing naar educatie logisch. Er zal over gewaakt worden dat bij de uitwerking van de operationele projecten steeds met EDO wordt rekening gehouden. De Vlaamse Werkgroep Duurzame Ontwikkeling coördineert de initiatieven rond DO. De vertegenwoordigers van de beleidsdomeinen Onderwijs en Vorming en Leefmilieu zullen erop toezien dat EDO, waar mogelijk en gewenst, wordt meegenomen in de operationele projecten. (...)"</p>

Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Institutionele Hervormingen, Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid	Officiële engagements Mandatering EDO-overlegplatform om Implementatieplan EDO uit te werken.
	Beleidsintenties uit de Beleidsbrief Duurzame Ontwikkeling 2007-2008: <p>“Op basis van de vele initiatieven, zowel binnen als buiten de Vlaamse overheid, mogen we concluderen dat de maatschappelijke dynamiek op het vlak van duurzame ontwikkeling steeds groter wordt. We mogen daarom vanuit de Vlaamse overheid de constante focus op deze ontwikkeling niet uit het oog verliezen. De voorbije jaren werd vooral gewerkt aan de onderbouw en de uitbouw van het ‘overheidsapparaat’, de wetenschappelijke onderbouwing en het beleidsinstrumentarium voor duurzame ontwikkeling. De tijd van uitvoering is nu aangebroken. We willen actie in Vlaanderen. De overheid heeft een voorbeeldfunctie ten aanzien van de andere actoren in de samenleving. Ik wil volgend jaar dan ook samen met mijn administratie sterk inzetten op projecten die zorgen voor de samenhang en de synergie op het vlak van duurzame ontwikkeling in het functioneren van de Vlaamse overheid, zowel tussen de beleidsdomeinen als tussen de Vlaamse overheid en andere partners. Daarnaast wil ik, in samenwerking met de andere ministers in de Vlaamse Regering, prioriteit leggen op het stimuleren van actoren op het terrein om te werken rond allerlei aspecten van duurzame ontwikkeling. Uiteraard zal ik tegelijkertijd het beleidskader rond duurzame ontwikkeling verder ontwikkelen. Ik denk hierbij dan in eerste instantie aan de goedkeuring van een Kaderdecreet Duurzame Ontwikkeling en de verdere uitvoering van de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling.” (p. 1, Inleiding.)</p> <p>“Het duurzaamheidsbeleid is een inclusief beleid. Elke minister neemt dus zelf de verantwoordelijkheid op inzake het voeren van een beleid van duurzame ontwikkeling binnen zijn bevoegdheden. De ambtelijke beleidsdomeinoverschrijdende werkgroep werd dan ook verder ingezet als centraal instrument voor de beleidsvoorbereiding, het overleg en de input ten aanzien van het gecoördineerd beleid. (...)” (p. 1, Administratieve ondersteuning van het beleid voor duurzame ontwikkeling in Vlaanderen.)</p> <p>“Via het verlenen van subsidies werden middenveldorganisaties, provinciale en lokale overheden en doelgroepen (bedrijven, consumenten, enz.) gestimuleerd tot het ontwikkelen van initiatieven en voorbeeldprojecten in uitvoering van de projecten van de Vlaamse strategie. De kwalitatieve projecten die door het middenveld worden ingediend overstijgen echter de beschikbare middelen. In september waren de beschikbare middelen op de betreffende begrotingsallocatie reeds uitgeput (450.000 EUR). Ik heb daarom een kredietherschikking (aangevraagd/bekomen – nog in te vullen in functie van het antwoord van minister Van Mechelen) om aan de kwalitatieve vragen tegemoet te komen. We zullen op het einde van het jaar overgaan tot een evaluatie en desgevallend structurele bijsturing binnen de begroting duurzame ontwikkeling.” (p. 3, 3.2. Subsidies in het kader van het Vlaamse beleid duurzame ontwikkeling.)</p> <p>“Er wordt dus vandaag heel wat actie ondernomen en op het terrein gerealiseerd rond duurzame ontwikkeling. Dit mag ons er evenwel niet van weerhouden de strategie duurzame ontwikkeling en meer bepaald</p>

de projecten, acties en maatregelen concreet verder uit te werken. We hebben, om realisaties op het terrein te laten beginnen, de uitwerking van deze fase vooruit geschoven. Ondertussen werd wel het voorbereidend (werk?) voortgezet. We voorzien de concrete invulling hiervan in 2008. Ik zal hierover de Vlaamse Regering om goedkeuring vragen. De ambtelijke werkgroep zal bij dit proces een belangrijke rol spelen. Ook het middenveld, provincies en gemeenten zullen gevraagd worden om aan het proces deel te nemen.”(p. 5, 5. Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling.)

“In 2008 wil ik meer werk maken van het stimuleren van een lokaal beleid voor duurzame ontwikkeling in aansluiting met de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling. Naast projectsubsidies voor lokale overheden die projecten willen realiseren rond duurzame ontwikkeling, en naast acties op het vlak van informatie, sensibilisering en educatie wil ik focussen op ondersteuning aan voorbeeldprojecten. De concrete uitwerking daarvan is momenteel in voorbereiding.” (p. 7, 9. Aandacht voor en ondersteuning van duurzame ontwikkeling bij de lokale en provinciale besturen.)

“In maart 2007 brachten de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) en de Minaraad een gemeenschappelijk advies uit over educatie voor duurzame ontwikkeling (EDO) in het leerplichtonderwijs. Het beleidsdomein Onderwijs en Vorming staat achter de inhoud van dit advies. Educatie voor Duurzame Ontwikkeling (EDO) zal dus niet als een bijkomende educatie beschouwd worden, maar als een ‘regulatief idee’ en dus richtinggevend voor de andere educaties zoals milieueducatie, gezondheidseducatie en opvoeden tot burgerzin. Dat gemeenschappelijk advies en de implementatiestrategie van het Decennium voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling van de United Nations Economic Council for Europe (UNECE), leggen de nadruk op de lerarenopleidingen om toekomstige leraren met competenties uit te rusten waarmee ze EDO in hun dagelijkse onderwijsactiviteiten kunnen integreren. De nieuwe basiscompetenties van de leraren bieden alvast voldoende aanknopingspunten om EDO een plaats te geven in de opleidingsprogramma’s van de lerarenopleidingen. In afwachting van het evaluatieonderzoek van de vakoverschrijdende eindtermen zal onderzocht worden hoe men educatie voor duurzame ontwikkeling en andere educaties kan versterken. Hierbij wordt gedacht aan een betere coördinatie en kwaliteit van de ondersteuning en aan een meer transparante financiering ervan.”(p. 12: Het specifieke duurzame ontwikkelingsbeleid binnen de beleidsdomeinen – 12.3 Onderwijs en Vorming.)

“In de participatieopbouw en de versterking van maatschappelijke gedragenheid wordt nog sterker rond duurzame ontwikkeling gewerkt. In het kader van het Decennium voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling (2005-2014) van de Verenigde Naties en ter uitvoering van de Strategie voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling (UNECE 2005) wordt gestart met de eerste EDO-maatregelen en -acties van het Vlaamse EDO-implementatieplan. Het Vlaamse EDO-platform wordt in 2008 officieel geïnstalleerd. Dit plan spoort samen met de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling en is opgemaakt samen met andere betrokken beleidsdomeinen en het middenveld. De belangrijkste vastgestelde lacunes m.b.t. EDO in specifieke sectoren (bv. inzake duurzaam bouwen) worden aangepakt. Een studie naar potentiële

	bouwers en verbouwers wordt opgestart." (p. 16, Het specifieke duurzame ontwikkelingsbeleid binnen de beleidsdomeinen – 12.7 Leefmilieu, Natuur en Energie.)
--	--

3